

ՀՀ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՉԱՐԳԱՑՄԱՆ ՓՈԻԼԵՐԸ ԵՎ ԱՌԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿԸ

Ապահովագրությունը Հայաստանում խոր արմատներ չունի, քանի որ գործունեության այս տեսակը մեր երկրում սկսել է զարգանալ խորհրդային իշխանության տարիներին: Այդ պատճառով էլ միանշանակ կարելի է ասել, որ խորհրդային տարիները մեր հանրապետության ապահովագրության ոլորտի համար զարգացման տարիներ էին: Ինչպես ՀՀ-ում, այնպես էլ ԽՍՀՄ մյուս երկրներում ապահովագրությունը իրականացվում էր «Պետապ» և «Բնգոսստրախ» ընկերությունների կողմից: Ինչ վերաբերում է ապահովագրության զարգացմանն աշխարհում, ապա կարող ենք ասել, որ ապահովագրության սկզբնական փաստը պատմությունը չի կարող արձանագրել: Դեռ ստրկատիրական հասարակարգերի ժամանակներից ստրկատերերը ապահովագրության միջոցով վերականգնում էին բնական աղետների, անցանկալի պատահարների պատճառով ստրուկներին հասցված վնասը:

Ժամանակակից ապահովագրության հիմքերը դրվել են 17-րդ դարից: Այդ ժամանակ սկսվեց մաթեմատիկական և վիճակագրական օրինաչափությունների միջոցով ակտուարային հաշվարկների իրականացումը: Ընդհանրապես ապահովագրության զարգացման համար կարևոր խթան են եղել մեծածավալ աղետները: Ապահովագրության մի շարք տեսակներ սկսեցին առաջանալ 18-րդ դարում՝ կյանքի ապահովագրությունը, 19-րդ դարում արդյունաբերության ռիսկը: Հետագայում 20-րդ դարի ընթացքում ստեղծվեցին և զարգացան ապահովագրության շատ տեսակներ¹:

Խորհրդային կարգերի հաստատումից հետո ապահովագրական գործը հայտարարվեց պետական մենաշնորհ ապահովագրության բոլոր տեսակների գծով, որի արդյունքում փաստորեն ոչնչացվեց ցարական Ռուսաստանի զարգացած ապահովագրական ոլորտը: Խորհրդային տարիներին Պետապի հայկական հանրապետական վարչությունը ունեցել է առաջատար դիրքեր և համալրված է եղել բարձրակարգ մասնագետներով:

¹ Сербиновский Б.Ю., Гаркуша В.Н., «Страховое дело», Издательство «Феникс», 1999г., 376 стр.

ԽՍՀՄ փլուզումից հետո նրանք դուրս եկան հայկական շուկայից: Պլանային տնտեսությունից շուկայական տնտեսության անցումը ՀՀ-ում հանգեցրեց տնտեսական ու սոցիալական կառուցվածքային փոփոխությունների: Առաջացավ իրավական դաշտ և օբյեկտիվ պահանջ ապահովագրական նոր համակարգի ներդրման համար: ՀՀ ապահովագրական համակարգը սկսվել է ձևավորվել 1990-ական թթ.: Ճիշտ է, ՀՀ-ում ապահովագրական դաշտը դանդաղ տեմպերով էր զարգանում և բնութագրվում էր տարերայնությամբ և պետության կողմից թույլ վերահսկողությամբ, բայց մեծ էր նրա դերը տնտեսության բնականոն զարգացման համար:

1988թ., «Կոոպերատիվների մասին» ԽՍՀՄ օրենքով սկիզբ դրվեց ապահովագրական նոր գործընթացի: Օրենքը, վերջ դնելով ապահովագրական ոլորտում պետական մենաշնորհին, հնարավորություն տվեց ապահովագրական գործունեություն իրականացնել ոչ պետական ապահովագրական ընկերություններին: Սկսվեց ապահովագրական ոլորտի զարգացման նոր փուլ, և կազմավորվեցին մասնավոր ապահովագրական ընկերություններ: Մակայն ոլորտի կայացման և զարգացման գործընթացի վրա բացասական ազդեցություն ունեցան տնտեսական ճգնաժամը և պատերազմական իրավիճակը՝ ետին պլան մղելով ապահովագրական գործունեությունը: Մյուս կողմից օրենսդրական դաշտի անկատարությունը հանգեցրեց անվերահսկելիության, ինչի հետևանքով մի շարք ապահովագրական ընկերություններ, հեռանալով հիմնական գործառնություններից, սկսեցին իրականացնել ոլորտին չառնչվող գործունեություն:

Հատկանշական է այն փաստը, որ հետխորհրդային տարիներին ՀՀ ապահովագրական շուկայի զարգացման առաջին, այսպես կոչված, ձևավորման փուլը բնութագրվում է տարերայնությամբ, պետության կողմից ապահովագրական գործունեության նկատմամբ կարգավորման և վերահսկողության անկատարությամբ, որի արդյունքում 1991-1996թթ. ՀՀ ապահովագրական շուկայում կտրուկ աճեց գործող ապահովագրական ընկերությունների ընդհանուր թվաքանակը՝ հասնելով 82-ի¹: Այդ տարիներին իրենց ապահովագրական համարող կազմակերպությունները, գործելով օրենսդրական վակուումի մեջ, զբաղվում էին նաև ապահովագրական գործունեությունից տարբերվող ֆինանսական, բանկային, անշարժ գույքի առք ու վաճառքի գործառնություններով: Իր հերթին ապահովագրողների կողմից ապահովադիրների հանդեպ ստանձնած պարտավորությունների զանգվածային չկատարման դեպքերը, խաբեությունները

¹ «ՀՀ-ում ապահովագրական համակարգի և ապահովագրական շուկայի զարգացման հայեցակարգ» ընդունված ՀՀ կառավարության 02.11.2000թ. թիվ 48 արձանագրային որոշմամբ, էջ 1:

նպաստեցին բնակչության մոտ ապահովագրական համակարգի նկատմամբ ցածր վստահության մթնոլորտի ձևավորմանը:

Անկախացումից հետո ՀՀ ապահովագրական շուկայի կանոնակարգման առաջին քայլը եղավ «Հանրապետությունում ապահովագրական գործունեության պետական կարգավորման միջոցառումների մասին» ՀՀ Նախարարների խորհրդի 01.08.1991թ. թիվ 485 որոշման ընդունումը, որի նպատակն էր նպաստել ապահովագրական ծառայությունների հանրապետական շուկայի կազմավորմանը և արդյունավետ զարգացմանը, ինչպես նաև ապահովադիրների իրավունքների և պետական շահերի պաշտպանությանը: Համաձայն այս որոշման ապահովագրական գործունեությունը հանրապետությունում առաջին անգամ նախատեսվում է իրականացնել հատուկ այդ նպատակով ստեղծված կազմակերպությունների կողմից, որոնց համար ապահովագրական գործունեությունը համարվելու է հիմնական¹: Չնայած, որ որոշման մեջ ամրագրված էր ապահովագրական գործունեության պետական կարգավորման անհրաժեշտությունը, այնուամենայնիվ հստակ չէր սահմանվում կարգավորման որևէ մեխանիզմ կամ իրավական լծակ: Այստեղ ընդամենը նախատեսվում էր ապահովագրական գործունեության պետական կարգավորման հիմքում դնել ապահովագրական կազմակերպությունների գրանցման և դրանց գործունեության լիցենզավորման պարտադիր կարգը, իսկ պետական վերահսկողության նպատակով ՀՀ Նախարարների խորհրդին առընթեր ստեղծել պետական ապահովագրական հսկողության տեսչություն:

Վերոնշյալ որոշմանը հաջորդեց «ՀՀ տարածքում գործող ապահովագրական կազմակերպությունների կողմից մատուցվող ծառայություններից ստացված եկամուտների և կատարված ծախսերի կազմի մասին» ՀՀ կառավարության 23.12.1992թ. թիվ 633 որոշման ընդունումը: Իսկ 1993թ. որոշ չափով սկսեց կանոնակարգվել այնքան կարևոր և մտահոգիչ ապահովագրական ընկերությունների գործունեության լիցենզավորման գործընթացը՝ «ՀՀ տարածքում ապահովագրական գործունեությամբ զբաղվելու ժամանակավոր կարգով»՝ հաստատված ՀՀ ֆինանսների նախարարի ապրիլի 12-ի թիվ 28 հրամանով, որտեղ սահմանված չէին ապահովագրական ընկերությունների գրանցման և լիցենզավորման հստակ ընթացակարգ, ինչպես նաև վճարունակությանն ուղղված որևէ նորմատիվ: Ապահովագրական գործունեությամբ զբաղվող ընկերությունները պարզագույն կարգով ՀՀ ֆինանսների նախարարությունից ստանում էին

¹ «Հանրապետությունում ապահովագրական գործունեության պետական կարգավորման միջոցառումների մասին» թիվ 485 որոշում՝ ընդունված ՀՀ Նախարարների խորհրդի կողմից 01.08.1991թ., կետ 2:

ապահովագրական գործունեության իրականացման համապատասխան արտոնագրեր, որից հետո կարող էին գործել առանց որևէ խոչընդոտի: Արդյունքում արտոնագրեր ստացան 85 ընկերություններ:

1996թ. ՀՀ ֆինանսների նախարարության կազմում ստեղծվեց ապահովագրական տեսչություն, որի նպատակն էր ապահովագրության ոլորտում առաջացած բազմաթիվ հիմնախնդիրների լուծումը:

1998թ. հուլիսի 28-ին ընդունվեց ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրք գլուխ 54-ը՝ «Ապահովագրության մասին» ՀՀ օրենքի հետ կազմեց ապահովագրության դաշտը ձևավորող օրենսդրության հիմքը: Արդյունքում՝ 1998թ. Հայաստանի ապահովագրական շուկայում գործունեության իրավունք ստացան ընդամենը 20 ապահովագրական ընկերություն¹՝ 1996թ. գործող 83 նմանատիպ ընկերության փոխարեն²:

Հայաստանի Հանրապետությունում ապահովագրական, վերաապահովագրական և ապահովագրական միջնորդային գործունեության կազմակերպման և իրականացման, ինչպես նաև ապահովագրության հետ կապված այլ հարաբերությունները ներկայումս կարգավորվում են «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» օրենքով և Քաղաքացիական օրենսգրքի 54-րդ գլխի համաձայն:

Ըստ պաշտոնական տվյալների, 2003թ. հունվարի 1-ի դրությամբ Հայաստանում գործում էին 25 լիցենզավորված ապահովագրական ընկերություններ:

2004թ. հունիսի 11-ին ընդունվեց «Ապահովագրության մասին» ՀՀ նոր օրենքը: Նոր օրենքում տրվեց ապահովագրական հարաբերությունների հիմնական հասկացությունների հստակ սահմանում: Հստակեցվեց նաև ապահովագրության տեսակների դասակարգումը: Բացի կյանքի և ոչ կյանքի ապահովագրություններից՝ սահմանվեց նաև ապահովագրության դասակարգումն ըստ անձնական, գույքային և պատասխանատվության ապահովագրությունների: Օրենքում մեծ ուշադրություն էր դարձված նաև ապահովագրական ընկերությունների լիցենզավորման գործընթացի կարգավորմանն ու ապահովագրական ընկերությունների գործունեության թափանցիկության ապահովմանը: Ապահովագրական ընկերությունները իրենց տարեկան հաշվապահական հաշվեկշիռը և ֆինանսական արդյունքների մասին տարեկան հաշվետվությունները, ինչպես նաև դրանց

¹ «Տեղեկանք Հայաստանի Հանրապետության ապահովագրական շուկայի մասին»- ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության 1997թ.:

² «Հայեցակարգ Հայաստանի Հանրապետությունում ապահովագրական շուկայի և ապահովագրական համակարգի զարգացման», ՀՀ կառավարություն, 2000թ.:

հաստատման վերաբերյալ անկախ և լիցենզավորված աուդիտորական ծառայությունների տված եզրակացությունները պարտավոր էին հրապարակել մամուլում: Այնուհետև օրենքը վերանայվեց, և 2007թ. ապրիլի 9-ին ընդունվեց «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» ՀՀ նոր օրենքը:

ՀՀ-ում ապահովագրական շուկան դարասկզբին սկսեց աճի միտում դրսևորել, սակայն ապահովագրական շուկայի զարգացման այդ սկզբնական փուլում գոյություն ունեին լուծում պահանջող մի շարք կարևոր հիմնախնդիրներ: ՀՀ ապահովագրական շուկայի կարևոր հիմնախնդիրը վերապահովագրության հանձնված գումարների մեծությունն էր: 2004թ. ապահովագրության գումարների հանրագումարը կազմել էր 660.962.156,0 հզ. դրամ, որից վերապահովագրության փոխանցված պարտավորությունները կազմել են 641.411.301,4 հզ. դրամ կամ ապահովագրական պարտավորությունների 97%-ը¹: Այսպիսի միտումներ են գրանցվել ՀՀ ապահովագրական շուկայի կայացման ողջ ժամանակաշրջանի ընթացքում: Այս հանգամանքը պայմանավորված էր մի շարք օբյեկտիվ պայմաններով՝

- ✓ բնակչության անբավարար վստահությունը հայրենական ապահովագրական համակարգի հանդեպ,
- ✓ երկրում ապահովագրական մշակույթի համեմատաբար ցածր մակարդակը,
- ✓ ապահովագրական ընկերությունների կապիտալի ոչ բավարար մեծությունը:

Այս ամենի հետևանքով էապես տուժում էր ՀՀ տնտեսությունը: Ապահովագրական ընկերությունների հասույթի մեծ մասը փոխանցվում էր օտարերկրյա առաջնակարգ վերապահովագրողներին, որի արդյունքում տեղի էր ունենում բնակչության դրամական միջոցների արտահոսք:

ՀՀ ապահովագրական շուկայի համար լավագույն խթանը կարող էր հանդիսանալ պարտադիր ապահովագրության տեսակների սահմանումը: Քանի որ ՀՀ-ում բնակչության եկամուտները ցածր են, նպատակահարմար էր պարտադիր ապահովագրության տեսակների աստիճանական ներդրում՝ որոշելով նախնական առաջնահերթությունը: Կարևոր էր նաև ապահովագրական շուկայում կամավոր և պարտադիր ապահովագրությունների տեսակների միջև օպտիմալ համամասնությունների սահմանումը:

¹ Կիրակոսյան Կ., Ապահովագրական գործ, Երևան, 2011, 352 էջ:

Հենց այս հիմնախնդրի լուծմանը ծառայելու եկավ ՀՀ ապահովագրական շուկա ներդրված առաջին պարտադիր ապահովագրատեսակը՝ Ավտոտրանսպորտային միջոցների օգտագործումից բխող պատասխանատվության պարտադիր ապահովագրությունը՝ ԱՊՊԱ, որը ընդունվեց 2010թ. մայիսի 18-ին: ԱՊՊԱ-ի հիմնական գաղափարը ավտոտրանսպորտային միջոցի օգտագործումից բխող վնասների փոխհատուցումն է՝ կապված երրորդ անձանց գույքի, առողջության, կյանքի և այլ գույքային շահերի հետ:

Մյուս հիմնախնդիրը կապված էր ապահովագրական ընկերությունների կանոնադրական կապիտալի պահանջի խստացման հետ: Եթե նվազագույն չափը մեծացվեր, կնվազեր ՀՀ տարածքում գործող ապահովագրական ընկերությունների թիվը, որի հետևանքով տեղի կունենար ապահովագրական ընկերությունների միաձուլումներ և վերակազմավորումներ, ինչն էլ հենց տեղի ունեցավ 2004թ. սեպտեմբերի 30-ին ընդունված 1345-Ն արդյունքում՝ միայն 2 ապահովագրական ընկերության կանոնադրական կապիտալի մեծությունն է գերազանցել 100մլն դրամը:

Ներկայումս Հայաստանում ապահովագրական գործունեություն են իրականացնում միայն ոչ կյանքի ապահովագրական ընկերությունները, որոնք այս պահի դրությամբ 7-ն են՝ «Ինգո Արմենիա» ապահովագրական ՓԲԸ, «Ռոսգոսստրախ Արմենիա» ապահովագրական ՓԲԸ, «Նաիրի Ինշուրանս» ապահովագրական ՍՊԸ, «Միլ Ինշուրանս» ապահովագրական ՍՊԸ, «Արմենիա Ինշուրանս» ապահովագրական ՍՊԸ, «Ռեսո» ապահովագրական ՓԲԸ և «Արտահանման ապահովագրական գործակալություն» ՓԲԸ ապահովագրական ընկերությունները:

Ապահովագրական ընկերությունների քանակը 2002թ. համեմատությամբ կրճատվել է ավելի քան երեք անգամ, ՀՀ կենտրոնական բանկի կողմից ընդհանուր կապիտալի բարձր նորմատիվի սահմանումից հետո, որի նվազագույն չափը 2011թ. հունվարի 1-ի դրությամբ կազմում է 1,0 մլրդ. դրամ, մի քանի ապահովագրական ընկերություններ ևս դադարեցրին իրենց գործունեությունը: Իսկ այժմ ապահովագրական ընկերության կանոնադրական կապիտալի նվազագույն չափը սահմանվում է 1,5 մլրդ դրամ:

Մինչ այժմ Հայաստանի ապահովագրական շուկայում ապահովագրությունն իրականացվում էր շատ սահմանափակ ապահովագրության դասերի գծով: Ապահովագրության պայմանագրերը հիմնականում կնքվում էին այն դասերի գծով, որոնց վերաբերյալ միջազգային համաձայնագրերով, բանկերի կողմից, վարկերի տրամադրման, շինարարական և այլ աշխատանքների մրցույթների կազմակերպիչների պահանջով սահ-

մանված էր ապահովագրվելու պարտադիր պահանջ կամ որոշ պետությունների կողմից իրենց երկրի շահերի պաշտպանության գծով սահմանված էր ապահովագրական պաշտպանվածության գծով պարտադիր պայման, մասնավորապես ավիաընկերությունները պարտավոր են ապահովագրել իրենց պատասխանատվությունը երրորդ անձանց նկատմամբ, մատակարարներն առևտրային գործարք իրականացնելիս պարտավոր են ապահովագրել ապրանքների բեռնափոխադրումները, մի շարք երկրներ զբոսաշրջության մեկնելու համար պարտադիր է աջակցության ապահովագրության պայմանագրի առկայությունը, բանկերի կողմից ավտովարկի տրամադրման հետ կապված պահանջվում է ավտոտրանսպորտային միջոցների ապահովագրություն՝ ԿԱՍԿՈ:

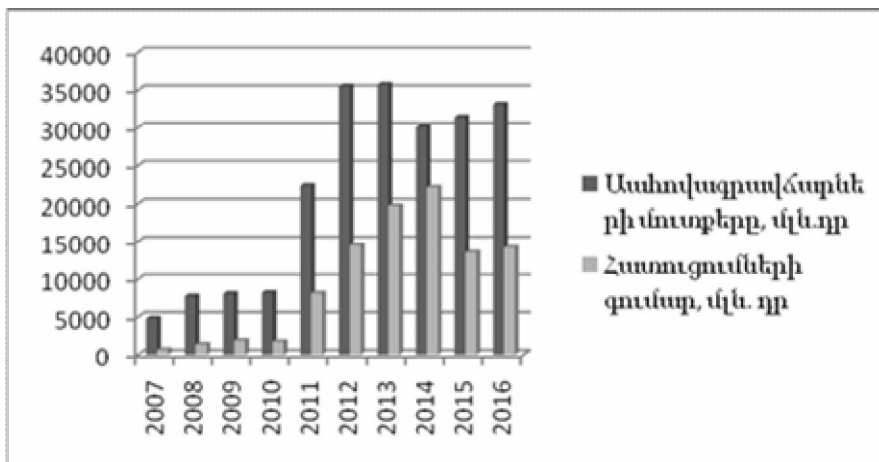
Տնտեսվարման նախկին վարչահրամայական համակարգի պայմաններում ապահովագրությունը չէր կարողանում վերագտնել իր ուրույն տեղը տնտեսության մեջ և հասարակական հարաբերություններում, մինչդեռ, շուկայական հարաբերությունների արմատավորման պայմաններում ապահովագրության ինստիտուտի ներկայությունն արդեն իսկ անխուսափելի է տնտեսական և հասարակական կյանքում:

Ապահովագրությունը հասարակության տնտեսական հարաբերությունները կարգավորող կարևոր օղակներից և միաժամանակ տնտեսության զարգացման կարևոր ռազմավարական հատվածներից մեկն է, որի միջոցով ապահովվում է տնտեսվարող բոլոր սուբյեկտների սոցիալ-տնտեսական կայունությունը, ինչպես նաև երաշխավորվում է նրանց պաշտպանվածությունը հնարավոր կորուստներից: Մինչդեռ ՀՀ-ում ապահովագրությունը, իրեն բնորոշ առանձնահատկություններով հանդերձ, կարծես թե շարունակում է մնալ որպես զուտ վերաբաշխողական հարաբերությունների ձև և դեռևս չի վերածվել տնտեսության աճ ապահովող կարևորագույն գործոնի: Այժմ աղյուսակի միջոցով ներկայացնենք ՀՀ ապահովագրական ընկերությունների գործունեությունը 2007-2016թթ.:

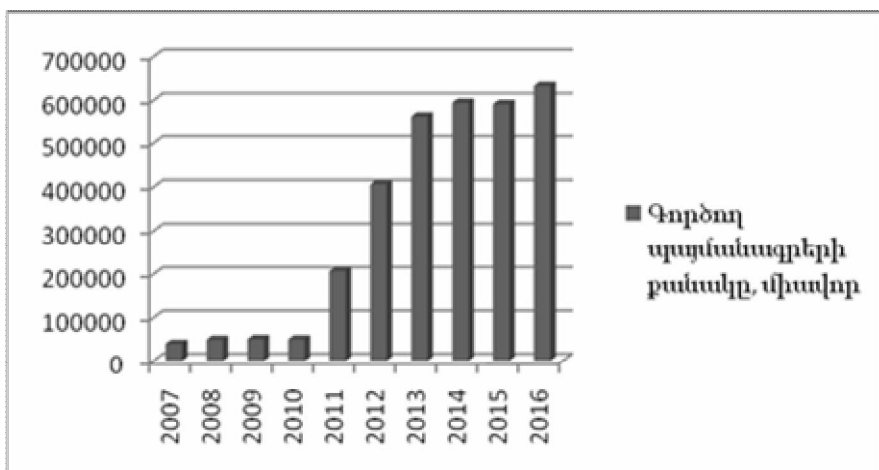
ՀՀ ապահովագրական ընկերությունների գործունեությունը¹

	2007 ²	2008	2009	2010	2011	2012 ³	2013	2014	2015	2016
Արտոնագրված ապահովագրական ընկերությունների քանակը	10	12	12	11	8	7	7	7	7	7
Արտոնագրված ապ. ընկերությունների կանոնադրական կապիտալը, մլն դր.	4639,3	6615,5	10938,2	12116,5	11933,2	11430,0	14732,4	14107,6	15063,6	15063,6
Գործող պայմանագրերի քանակը, միավոր	40080	49639	50768	50484	207246	406728	563136	594893	591859	633727
Ապ. վճարների մուտքերը, մլն դր.	4813,6	7769,1	8102,6	8233,3	22393,2	35524,8	35753,3	30107,2	31424,5	33141,2
Հատուցումների գումարը, մլն դր	645,3	1375,0	1900,7	1745,5	8140,9	14487,0	19718,7	22149,7	13564,5	14222,4
Ապ. պահուստները, մլն դր.	1625,9	2152,7	2719,3	2917,0	8598,8	15611,6	17219,3	15605,0	17278,4	19185,9
Պարտավորությունների ծավալը, մլն դր	1131014,2	2354745,8	3390633,0	3052438,9	3696072,0	6295988,1	8160515,5	9536083,6	9451439,3	11004823,5

¹ Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք: ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայություն, Երևան 2017թ., էջ 406:² Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք: ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայություն, Երևան 2012թ., էջ 400:³ Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք: ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայություն, Երևան 2013թ., էջ 406:

Գծապատկեր 1. Աստիճակագրավճարների և հատուցումների փոփոխությունը 2007-2016թթ.

Գծապատկեր 2. Աստիճակագրական ընկերությունների գործող պայմանագրերի քանակը 2007-2016թթ.¹

¹ Գծապատկերները կառուցվել են հեղինակի կողմից ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության տվյալների հիման վրա:

Աղյուսակի տվյալներից և գծապատկերներից երևում է, որ հիմնականում ցուցանիշների աճը նկատվում է 2011թ.-ից հետո, որը կապված է ԱՊՊԱ համակարգի ներդրման հետ:

2016 թվականը բարենպաստ է եղել ապահովագրության ոլորտի համար: Միայն ընկերություններից մեկն է, որ տարին վնասով է փակել:

Շուկայի ընդհանուր շահույթը (տարվա շահույթը) կազմել է 4.02 մլրդ դրամ, որը 2015 թվականի համեմատ աճել է 1.3 մլրդ դրամով կամ մոտ 50%-ով: Սա ռեկորդային ցուցանիշ է այս շուկայի համար: Նշենք, որ ապահովագրության ոլորտը Հայաստանում աշխուժացավ 2011 թվականից, երբ ներդրվեց ԱՊՊԱ համակարգն ու տարվա արդյունքներով գրանցվեց ավելի քան 2 մլրդ դրամի շահույթ: Հետագա տարիներին կտրուկ տատանումներ են գրանցվել: 2013-ին, օրինակ, շուկան տարին վնասով է փակել: Իսկ 2015-ին տարվա շահույթը կազմել է շուրջ 2.7 մլրդ դրամ:

Իրենց տարեկան հաշվետվություններում և աուդիտի եզրակացությունից հետո ապահովագրական ընկերությունները երբեմն ճշգրտումներ են կատարում եռամսյակային ցուցանիշներում: Բայց, որպես կանոն, էական փոփոխություններ չեն արվում: Նշված հաշվետվությունները վկայում են, որ ապահովագրական շուկայում նախորդ տարի գրանցված շահույթի աճը հիմնականում պայմանավորված է հաճախորդներից հավաքագրված ապահովագրավճարների աճով, որոշ ընկերությունների դեպքում էլ՝ ծախսերի կրճատմամբ: Միևնույն ժամանակ, աճել է նաև հատուցումների ծավալը, սակայն բացարձակ թվով հավաքագրված գումարներն ավելի շատ են աճել, քան հատուցումները: Ավելի պարզ ասած՝ ապահովագրական ընկերություններն ավելի մեծ տեմպերով հավաքագրել են, քան հատուցել: Մասնավորապես, ընկերությունների ընդհանուր համախառն ապահովագրավճարները կազմել են 33,14 մլրդ դրամ, որը 2015 թվականի համեմատ աճել է շուրջ 1,7 մլրդ դրամով կամ 5.5%-ով: Իսկ համախառն հատուցումները նույն ընթացքում կազմել են 14.2 մլրդ դրամ, որը 2015 թվականի համեմատ աճել է 658 մլն դրամով կամ 4.9%-ով:

Գործող 6 ընկերություններից ամենամեծ շահույթը նախորդ տարի գրանցել է «Ռոսգոսստրախ-Արմենիա»: Իսկ «Միլ Ինշուրանս»-ը տարին վնասով է փակել, ինչպես և՛ 2015-ին: «Ռոսգոսստրախ-Արմենիա»-ի, «Ինգո Արմենիա»-ի և «Նաիրի Ինշուրանս»-ի շահույթը, 2015-ի համեմատ, աճել է: «Ռեստ»-ն 2015-ի վնասից հետո 2016-ը դրական արդյունքով է ավարտել: Իսկ «Արմենիա Ինշուրանս»-ի շահույթը նվազել է: «Ռոսգոսստրախ-Արմենիա»-ի ապահովագրավճարները նվազել են, հատուցումներն՝ աճել: Իսկ մնացածի պարագայում համախառն ապահովագրավճար-

ներն աճել են: Միևնույն ժամանակ «Ինգո Արմենիա»-ի և «Արմենիա Ինշուրանս»-ի հաստուցումները նվազել են, մնացած երեքին՝ աճել¹:

Ներկայումս, երբ հանրապետությունում, փաստացի, գործում է կամավոր ապահովագրության համակարգ (բացառությամբ՝ ԱՊՊԱ-ի), բազմաթիվ տնտեսավարողներ դարձյալ ապավինում են «կենտրոնից» ստացվելիք օգնությանը (համայնքից, մարզպետարանից, պետությունից կամ բարեգործական կազմակերպություններից): Դրա մասին են վկայում, ինչպես մեր կողմից մի շարք համայնքներում անցկացված հարցազրույցները, այնպես էլ անկախ փորձագետների ուսումնասիրությունների արդյունքներով հրապարակումները: Որոշ տարիների, կամ որոշ ռիսկերի հանդեպ գոյություն ունեցող կամավոր ապահովագրությունն իր էությունով կրում է ժամանակավոր բնույթ, այն պարտադիր ապահովագրական հիմնադրամի ձևավորման անցողիկ ձևն է: Արմատավորված այդպիսի մոտեցումը հոգեբանական «արգելք է» հանդիսանում բազմաթիվ պոտենցիալ ապահովագրվողների շրջանում, ինչը, անշուշտ, խոչընդոտում է վերջինների ապահովագրումը (որպես գուգահեռ, օրինակ, կարելի է նշել այն փաստը, որ 1990-ական թվականներին, անգամ վճարունակ բնակչությունը չէր մոծում ջրի վարձավճարը, համարելով այն բնության բարիք, և պետությունը մարեց գոյացած պարտքերը՝ հիմնականում հաշվի առնելով հոգեբանական գործոնը, քանի որ հնարավոր էր վճարունակ քաղաքացիներից մատուցված ծառայության գումարը գանձել դատական կարգով: Այդ առումով կարելի է փաստել, որ ապահովագրման «ավանդույթի» (որոշ վերապահումներով կարելի է ասել՝ ապահովագրական «մշակույթի») ներդրումը նույնպես ժամանակի խնդիր է և, գտնում ենք, նրա ձևավորումն ապահովագրության այլ ոլորտներում (առողջապահություն, գյուղատնտեսություն, բնապահպանություն և այլ) ապահովագրության պարտադիր համակարգի ներդրման գործընթացի հետ (ինչպես արդեն գիտենք այդպիսի դրական փորձ արվել է՝ ԱՊՊԱ-ն, որը ուժի մեջ է մտել 2011թ. հունվարի 1-ից) նույնպես ժամանակի խնդիր է:

Բնութագրելով «Պետապ»-ի և նրա տարածքային մարմինների գործունեությունը՝ կարելի է փաստել, որ, որոշ առումներով, այն կրում էր լրացուցիչ հարկատեսակի բնույթ, քանի որ պարտադիր կամ կամավոր ապահովագրությունը հնարավորություն էր ընձեռում ստեղծել խոշոր ֆինանսական հիմնադրամներ՝ նպատակային օգտագործման համար: ԽՍՀՄ-ի փլուզումից հետո նորաստեղծ ապահովագրական ընկերությունները հայտնվեցին շուկայական հարաբերություններով կարգավոր-

¹ <http://hetq.am/arm/news/78787/>

վող միջավայրում և, բնական է, չունենին բավարար փորձ, հմտություններ, գիտելիքներ նոր տնտեսակարգի պայմաններում գործելու համար: Ներկայումս ՀՀ ԲՈԻՀ-երում (Երևանի պետական համալսարանում, Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանում, Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարանում և այլ) պատրաստվում են համապատասխան մասնագետներ (ակտուարներ, ապահովագրական բրոքերներ, միջնորդներ, մենեջերներ և այլն), սակայն որակյալ մասնագետների պահանջարկը ապահովագրական շուկայում շարունակում է մնալ չբավարարված, քանի որ ապահովագրությունն ինքնին բարդ գործընթաց է և պահանջում է խորը գիտելիքների իմացություն և փորձ: Բացի այդ, գյուղատնտեսության ապահովագրությունը պետք է դիտարկվի այլ ռիսկերի ապահովագրության համատեքստում, ինչը հույժ կարևոր է ապահովագրական ընկերությունների կայացման, դրանց արդյունավետ փոխհամագործակցության ապահովման տեսանկյունից: Դա է պատճառը, որ հանրապետությունում գործող ապահովագրական ընկերությունների պորտֆելները, ըստ ուսումնասիրությունների, դեռևս խիստ սահմանափակ են (ապահովագրական պորտֆելը, ըստ սահմանման, «ապահովագրողի կողմից կնքված բոլոր ապահովագրության պայմանագրերից կամ մի դասի բոլոր ապահովագրության պայմանագրերից բխող իրավունքների և պարտավորությունների ամբողջությունն է»)¹:

Հաշվի առնելով ապահովագրական շուկայի ներկա իրավիճակը ՀՀ-ում, կարծում ենք՝ դրա զարգացման համար անհրաժեշտ է իրականացնել ապահովագրական համակարգի պետական վերահսկողության խստացում՝ հատկապես պարտադիր ապահովագրատեսակների ներդրման պարագայում: Ապահովագրական շուկան պետք է մշտապես գտնվի պետության վերահսկողության ներքո, և այդ վերահսկողությունը պետք է խստացվի, հատկապես ապահովագրության պարտադիր ձևերի իրականացման ժամանակ: Ներկա ժամանակներում, շատ մարդիկ շատ փոքր պատկերացում ունեն ապահովագրության վերաբերյալ, չեն գիտակցում դրա կարևորությունը և արդիականությունը: Եվ երբ այդ մարդիկ սկսում են առաջին անգամ մասնակցել ապահովագրական հարաբերություններին, շատ կարևոր է, որ նրանց առաջին տպավորությունները լինեն բարձր, այլապես նրանք դժվարությամբ կցանկանան երկրորդ անգամ օգտվել ապահովագրական ծառայություններից, իսկ ապահովագրական շուկայի պետական վերահսկողությունը նաև ենթադրում է ապահովադիրների շահերի պաշտպանություն:

¹ «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» ՀՀ օրենք, հոդված 3, կետ 13:

Ամփոփելով նշենք, որ վերը թվարկած խոչընդոտների աստիճանական վերացումը, դրանց նկատմամբ համալիր մոտեցումը, այդ ուղղությամբ համարժեք քաղաքականության իրականացումը, հաշվի առնելով միջազգային փորձը, ապահովագրության գործուն համակարգի կատարելագործման գրավականն է:

ՀՀ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՓՈԽԵՐԸ ԵՎ ԱՌԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿԸ

ՄԵՐԻ ԳԱԳԻԿԻ ՄԱՆՈՒԶԱՐՅԱՆ, տ.գ.թ.

*ՀՀ ԳԱՍ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
ինստիտուտի գիտաշխատող*

Համառոտագիր: Հոդվածում ներկայացվում են ապահովագրական համակարգի էվոյուցիան՝ ստրկատիրական հասարակարգերից մինչև մեր օրեր: Նշվում է նաև թե պլանային տնտեսությունից շուկայական տնտեսության անցումը ՀՀ-ում ինչպիսի տնտեսական և սոցիալական կառուցվածքային փոփոխությունների հանգեցրեց և դա ինչպես ազդեց ապահովագրական նոր համակարգի ձևավորման վրա: Կատարված ուսումնասիրությունների արդյունքում առաջարկվում է պարտադիր ապահովագրության այլ տեսակների սահմանում և աստիճանական ներդրում՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Հայաստանում այդպիսի դրական փորձ արդեն առկա է:

Բանալի բառեր. *ապահովագրական համակարգ, զարգացում, իրավական դաշտ, փուլ, ապահովագրական շուկա, կազմակերպություններ, գործունեություն, պարտադիր կարգ, ապահովագրական վճար, հատուցում*

ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ И ТЕКУЩАЯ СИТУАЦИЯ СИСТЕМЫ СТРАХОВАНИЯ РА

МЕРИ ГАГИКОВНА МАНУЧАРЯН, к.э.н.

*научный сотрудник Института экономики
им. М. Котаняна НАН РА*

Аннотация: В статье представлена эволюция системы страхования от рабовладельческого строя до наших дней. Также отмечается, что переход от плановой экономики к рыночной экономике привел к экономическим и

социальным структурным изменениям в Армении и тому, как это повлияло на формирование новой страховой системы. В результате исследований предлагается ввести другие виды обязательного страхования и постепенного внедрения, с учетом факта, имеющегося в Армении такого положительного опыта.

Ключевые слова: *страховая система, развитие, правовое поле, этап, страховой рынок, организация, деятельность, обязательный порядок, страховой сбор, компенсация*

THE STAGES OF DEVELOPMENT AND CURRENT SITUATION OF THE INSURANCE SYSTEM IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

MERI GAGIK MANUCHARYAN, *Ph.D. in Economics*

Research Associate, M. Kotanyan Institute of Economics

National Academy of Science, Republic of Armenia

Abstract: The article presents the evolution of the insurance system starting from the slave societies and until the present. The article states the specific economic and social structural changes that Armenia underwent during the period of transition from the planned economy to the market economy in the Republic of Armenia and how it affected the design of new insurance system. Based on the findings of the study the author proposes to define other types of mandatory insurance plans and gradual introduction of thereof, by taking into account the positive experience Armenia has reported so far.

Keywords: *Insurance system, development, legal framework, stage, insurance market, enterprises, activity, mandatory rule, insurance premium payments, compensation*